

Riksdagens protokoll

2005/06:33

Fredagen den 18 november

Kl. 09.00 – 10.27

Protokoll
2005/06:33

1 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 2005/06:105

Till riksdagen

Interpellation 2005/06:105 av Axel Darvik (fp)

Kvalitet i högskolan

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 2 december 2005.

Skälet till dröjsmålet är tjänsteresa utomlands.

Stockholm den 16 november 2005

Utbildnings- och kulturdepartementet

Leif Pagrotsky

Interpellation 2005/06:109

Till riksdagen

Interpellation 2005/06:109 av Annika Qarlssohn (c)

Brommageriatriken

Interpellationen kommer att besvaras tisdagen den 13 december 2005.

Skälet till dröjsmålet är sedan tidigare inbokade engagemang.

Stockholm den 15 november 2005

Socialdepartementet

Ylva Johansson

Enligt uppdrag

Erna Zelmin

Expeditions- och rättschef

2 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen

Talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen inkommit och överlämnats till utskott:

2005/06:FPM21 Europeisk grannskapspolitik *KOM(2004)373* till utrikesutskottet

3 § Valfrågor m.m. – förenklad ordning

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande 2005/06:KU5
Valfrågor m.m. – förenklad ordning.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 23 november.)

Ny vallag

4 § Ny vallag

Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande 2005/06:KU9
Ny vallag (prop. 2004/05:163).

Anf. 1 NILS FREDRIK AURELIUS (m):

Herr talman! Detta betänkande tar huvudsakligen upp valtekniska frågor, varav en del är ganska viktiga men kanske inte så sensationella. Det heter att den nya vallag som behandlas här ska vara mer lättillgänglig och pedagogisk, och det är väl lovvärt.

En sak som är bra i det nya lagförslaget är att man permanentar rätten att brevrösta för svenskar som befinner sig utomlands. Det är ett krav som vi från vår sida länge har drivit. I övrigt handlar betänkandet som sagt mest om tekniska eller mindre frågor: säkrare budröstning, brevröstning, bättre tillgänglighet med mera.

Som en liten utvikning kan jag nämna att det faktiskt är väldigt lätt att rösta i Sverige. Av de tio kriterier som SOM-institutet i Göteborg har ställt upp som faktorer som underlättar högt valdeltagande uppfyller Sverige nio. En sak som brevröstning är naturligtvis viktig för ett högt valdeltagande. Detta bör man ha i åtanke när man jämför valdeltagandet i vårt land med det i andra länder. Det tionde kriteriet, som vi inte uppfyller, är att det blir böter om man inte går och röstar. Om vi skulle införa det och dessutom driva in böterna skulle valdeltagandet kanske stiga ytterligare.

De riktigt viktiga valfrågorna ligger i utredningar, framför allt i Grundlagsutredningen. Jag syftar på sådant som skilda valdagar, frågan om det ska vara högre eller lägre proportionalitet i de olika valen med mera. De får först avgöras där och inte i samband med de motioner som tas upp i detta betänkande.

Beträffande proportionaliteten finns stora åsiktsskillnader. Det märks även på motionerna. Jag vill erinra om att det faktiskt var högerregeringen Arvid Lindman som 1907 införde dels allmän rösträtt för män, dels proportionalitet. Men det var då, det. Nu har det gått 98 år, och det kan finnas anledning att fundera på om proportionaliteten ska öka eller minska. Men det får vi återkomma till.

Det finns dock, tycker jag, två principiellt viktiga ärenden som tas upp i detta betänkande. Det första gäller dubbelvalsavveckling, det vill säga när en och samma person står på flera listor på olika håll i landet och det samtidigt är personval. Då blir resultatet mycket svåröversägbart för väljarna. Det förslag till förändring som har lagts fram här avvisas av

utskottets majoritet på, tycker jag, goda grunder, även om det finns en poäng med förslaget. Hur man än ändrar systemet kommer det att bli svårt för väljarna att förutse vad som ska hända om man har flera listor och personval och det på en av dessa listor, kanske en rikslista, går igen en känd person.

Hur ska man då komma till rätta med detta? Man har försökt. Det fanns ett råd för utvärdering av 1998 års val, som egentligen misslyckades med detta. Man föreslog något som vi i KU inte kunde godkänna. Jag tror inte att man ska försöka lagstifta i frågan eftersom det finns något som heter fri nomineringsrätt. Hur man än vrider och vänder på detta tycker jag personligen att det är en moralisk fråga. Det är orätt att ge väljarna intrycket att en och samma person kan väljas in flera gånger om runtom i landet. Då går frågan tillbaka till partierna och hur de vill resonera i dessa frågor.

Det andra viktiga ärendet, som här avslås med motiveringen att frågan är under beredning, gäller öppenhet i parti- och kandidatfinansieringen. Naturligtvis står alla goda krafter – och dit räknar jag alla riksdagsledamöter – för så stor öppenhet som är möjlig och lämplig. Det gäller både för partiets finansiering och för kandidatfinansiering i samband med personvalskampanjer. Men jag måste vända mig mot det som antyds på flera håll, nämligen att man skulle kunna tänka sig lagstiftning. Jag ser det från en rent konstitutionell utgångspunkt. Partierna är inte delar av staten. De är ett slags åsiktskoalitioner som vill förändra politiken. Att tänka sig att samma insyns- eller öppenhetsregler som gäller den offentliga makten också ska gälla för partierna är att ställa saker och ting på huvudet. Men, som sagt, det ska vara så stor öppenhet som möjligt, frivilligt. Det ligger också i partiernas och de enskilda kandidaternas intresse.

Slutligen, herr talman, vill jag kort beröra vår enda reservation från Moderaterna, om elektronisk röstning. Den avslås, men den får ändå ett ganska gott mottagande såtillvida att det sägs att man håller på med frågan, att man ska genomföra försök och att man är intresserad av elektronisk röstning. Men detta har vi hört länge, så man får se vår reservation som en markering av att något bör hända.

KU gjorde en intressant studieresa till Indien i februari. Det visade sig att detta land, med 1,2 miljarder invånare, kan genomföra elektronisk omröstning och ha resultatet klart på fyra timmar, om jag minns rätt. Det är ganska imponerande. Det är lite konstigt att man här i Sverige ska räkna upp alla problem och svårigheter som finns med elektronisk röstning varje gång frågan kommer upp. I Indien har man för all del inte brevröstning på samma sätt som vi. Det fanns något som hette brevröstning eller poströstning där, men då handlade det om valmaskiner som fraktades med elefanter till närmaste station, där den elektroniska sammanräkningen skedde. Det var ändå imponerande att man lyckades genomföra en elektronisk omröstning och få resultatet klart mycket snabbare än vi kan. Det finns all anledning att vara alert i den här frågan framöver.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 5.

Anf. 2 LISELOTT HAGBERG (fp):

Herr talman! Det representativa demokratisystemet bygger på att väljarna utser de partier och personer som ska företräda dem fram till nästa val. Då är det viktigt att valet genomförs på ett säkert och tillförlitligt sätt, att det finns goda möjligheter för väljarna att göra sina val, att tillgängligheten är god och att väljarna är väl medvetna om hur själva valhandlingen och processen går till. Fusk av den typ som förekom i till exempel det förra valet måste förstås på alla sätt undvikas. Väljarna måste känna tilltro till att valsystemet verkligen speglar deras vilja.

Det är förstås lika viktigt att de människor som fungerar som röstmottagare är väl bekanta med den lagstiftning och de regler som gäller vid genomförandet av val. Ambitionen med den nya vallag som vi i dag debatterar och som vi i nästa vecka ska fatta beslut om är precis det som Nils Fredrik Aurelius sade. Den ska vara lättillgänglig och mer pedagogisk än den förra. Den är skärpt i den meningen att den minskar möjligheten till fusk. En annan förändring är att från och med nästa val kommer hela ansvaret för genomförandet att föras över till kommunerna.

Det mesta i den nya vallagen och hanteringen och genomförandet av valet är bra. Men det finns några saker som jag skulle vilja nämna. Det gäller till exempel tillgängligheten till vallokaler. Vi i Folkpartiet anser att rätten ska vara lika för alla. I dag är lagen formulerad på ett sätt som jag ska nu ska läsa upp.

Det står nämligen så här i vallagen: Om en vallokal inte är tillgänglig för fysiskt funktionshindrade väljare får röstmottagarna ta emot deras valkuvert utanför vallokalen om det kan ske under betryggande former. Den skrivningen är på gränsen till eller har egentligen redan passerat gränsen till en kränkande formulering, anser jag.

Vad texten säger är att en funktionshindrad väljare kan rösta på trappan. Frågan är om någon av oss som finns härinne skulle finna oss i att stå utanför vallokalen och rösta. Följaktligen anser jag att den särskilda paragraf som uttrycker det som jag nyss läste upp ska tas bort. Vi måste hela tiden hävda nödvändigheten av tillgänglighet.

I den nationella handlingsplanen för handikappolitiken framhålls att samhället ska utformas så att människor med funktionshinder blir fullt delaktiga i samhällslivet och särskilt när det gäller deltagande i allmänna val. Det har riksdagen tidigare beslutat. I kommunerna används skolor och andra gemensamma lokaler som vallokaler. Eftersom dessa självklart ska vara tillgängliga för alla bör det inte vara något stort problem.

När det gäller människor som är synskadade och deras möjlighet att behålla sin valhemlighet har vi i den nya vallagen gått halva vägen, kan man säga, genom att den som hjälper den synskadade att rösta beläggs med tystnadsplikt. Det är förstås viktigt att fortsätta den vandrigen så att synskadade i en snar framtid kan rösta helt själva utan medhjälpare. Jag tror faktiskt att tekniken i dag är så väl utvecklad att det skulle vara möjligt om bara en beställning görs.

En annan fråga som jag vill ta upp handlar om ökad proportionalitet i de kommunala valen. Det finns två vägar att lösa det på. Den ena handlar om att ta bort valkretsarna. Den andra handlar om att införa utjämningsmandat även på kommunal nivå precis som det är i landstings- och riksdagsvalen. Enligt min och Folkpartiets uppfattning är det inte tillfredsställande att det finns möjlighet att laborera med valkretsar för att uppnå

förändringar och önskade valresultat. Det är heller inte tillfredsställande att mandaten kostar olika många röster i de olika valkretsarna.

Det är också därför vi fem partier reserverar oss – Folkpartiet, Kristdemokraterna, Centerpartiet, Moderaterna och Miljöpartiet – till förmån för att det ska bli en fråga för grundlagsberedningen. Vi anser att Grundlagsutredningen ska få ett tilläggsdirektiv som handlar om just detta, det vill säga lägga fram ett förslag till ökad proportionalitet i kommunerna.

Ytterligare en fråga som jag vill ta upp handlar om kommunernas kompensation för de kostnader det utökade ansvaret för med sig. Det får inte bli som i många andra fall när staten flyttar ansvar till kommunerna. Det får inte bli så att kommunerna kompenseras nu första gången som vi genomför val och därefter att staten snålar med pengar eller hittar på nya uppgifter så att kommunerna tvingas minska till exempel tiden för öppet-hållande av förtidsröstningsställe. Jag känner en oro för att det kan bli just på det viset om kommunerna underkompenseras ekonomiskt, och det är inte bra.

Det finns ett tydligt samband mellan antalet dagar för förtidsröstning och valdeltagande. Det är lätt att förstå, eftersom det är så många som en tredjedel av alla väljare som just förtidsröstar. Kommunerna måste därför enligt vår uppfattning garanteras kompensation för de kostnader som förtidsröstningen för med sig.

Några andra frågor som lett till reservationer från andra partier handlar till exempel om att få lägga sin röst i valurnan. Jag förstår tanken. Men jag tror att det är lite knepigt att hitta ett bra system för det så länge vi till exempel genomför tre val samtidigt. Nu hör jag och Folkpartiet till den grupp som anser att det vore bra med skilda valdagar. När det blir aktuellt kanske den här frågan kan övervägas och prövas på nytt.

Det finns en annan reservation som handlar om elektronisk röstning. Jag är en av de ledamöter som var med i Vallagskommittén. Ju mer vi satte oss in i frågan, desto mer komplicerat blev det. Man skulle förstås önska att det gick att rösta på Internet eller helt elektroniskt på ett förtidsröstningsställe eller i en vallokal. Det är dock inte genomförbart på ett enkelt och säkert sätt, har vår utredning visat. Därför är det inte möjligt i dagsläget.

Herr talman! Det är angeläget att öppenhet och insyn präglar stödet och finansieringen av de politiska partierna. Det måste förstås gälla oavsett arten och graden av stödet. Enligt vår uppfattning är det viktigt att även de så kallade indirekta stöden i form av exempelvis gratistjänster och annat från till exempel fackliga eller andra organisationer redovisas öppet.

År 2000 träffades en överenskommelse mellan riksdagspartierna beträffande redovisningen av hur partierna finansierar sin verksamhet och kandidaterna sina valkampanjer. Vi kan förstås inte i dagsläget utesluta att det kan bli aktuellt med lagstiftning i framtiden. Samtidigt anser jag och Folkpartiet att det är mycket viktigt att slå vakt om förenings- och åsiktsfriheten.

Därför måste vi vara väldigt försiktiga när det gäller nya lagregleringar. Det är riktigt som Nils Fredrik Aurelius sade. De politiska partierna är inte en del av staten. Partiernas frivilliga överenskommelser måste därför råda i första hand. De måste till exempel kunna utvecklas vidare.

Prot. 2005/06:33
18 november

Ny vallag

Herr talman! Jag vill nu avsluta mitt anförande. Det gör jag med att yrka bifall till reservationerna 3 och 4, men jag står förstas bakom alla reservationer som Folkpartiet har skrivit på.

Anf. 3 INGVAR SVENSSON (kd):

Herr talman! Vallagen beslutas om i betydande enighet trots att den är en vanlig lag. Det är viktigt att notera att det är centralt att det finns breda majoriteter bakom den. Det handlar om det demokratiska systemet, och där måste finnas en bred konsensus. Möjligen borde man för framtiden fundera kring om den inte borde ha samma status som riksdagsordningen, det vill säga att huvudbestämmelse ska antas med minst tre fjärdedels majoritet. Det är inte säkert att framtidens partier är så goda demokrater. Man skulle kanske skapa en större säkerhet här. Men det får vi fundera vidare på.

Herr talman! Här ska jag peka på några saker där vi kristdemokrater har en avvikande uppfattning från majoriteten. Det finns väldigt mycket tekniska frågor. Risken är att jag blir lite teknisk.

Jag ska börja med ett begrepp som har sex stavelser, nämligen dubbelvalsavveckling. Det är så att om en kandidat kandiderar i flera valkretsar och dessutom blir vald i dem uppstår det ett problem om kandidaten är personvald och det inte finns någon annan kandidat som är personvald, det vill säga fått fler röster än spärrgränsen.

Gällande vallag stipulerar nämligen att den tillträdande kandidaten som ska ha mandatet – det vill säga när någon är avvecklad i en valkrets som kandidat – ska utses enligt den så kallade listtrohetsprincipen. Den ska hämtas från den eller de listor som bidragit till att den dubbelvalsavvecklade ursprungligen blivit personvald.

Herr talman! Listtrohetsprincipen är emellertid bara motiverad när mandaten tillsätts utan personvalsröster, alltså på grundval av listornas röstetal och därefter framräknade jämförelsetal. Den bakomliggande tanken är att olika listor från samma parti representerar olika riktningar inom partiet eller för fram olika typer av kandidater med avseende på ålder, hemort och liknande.

Om en personvald kandidat tillträder ett mandat så gör han eller hon det inte på grundval av de röster som har tillfallit den eller de listor på vilken han eller hon varit uppsatt, utan enbart på grundval av det personliga röstetalet. Det är därför strängt taget felaktigt att beskriva de gällande reglerna om att ersättande kandidater vid dubbelvalsavvecklingen av en personvald tas från den eller de listor som bidragit till att kandidaten blivit vald.

De gällande reglerna för dubbelvalsavveckling kan alltså innebära att ett partis mandat besätts med en person som inte har fått en enda personröst och som dessutom står på en lista som har fått betydligt färre röster än en annan lista för samma parti i valkretsen. Detta tycker inte vi är rimligt. Därför borde vallagen ändras på följande sätt: När ett mandat har blivit tillsatt på grundval av personligt röstetal, men där den som har blivit vald tillträder ett mandat i en annan valkrets och således dubbelvalsavvecklas, ska mandatet tillträdas av den som erhållit det näst största personliga röstetalet. Om det inte finns någon kandidat som erhållit fler personliga röster än den i valet gällande spärrgränsen ska mandatet tillsättas enligt de regler som tillämpas när det inte finns någon personvald

kandidat, alltså på grundval av valsedlarnas röstetal och framräknade jämförelsetal, utan avseende på från vilken lista den dubbelvalsavvecklade har hämtats. Detta innebär att mandatet när det inte finns någon personvald tillsätts med en person från den eller de listor som fått flest röster i valkretsen.

Herr talman! Jag ser – även om det inte lär ha någon praktisk betydelse när vi voterar här i nästa vecka – att reservationen dessvärre är formulerad som ett tillkännagivande. Den borde ha formulerats som en lagändring här och nu, vilket ju för övrigt också gjordes i vår motion på den här punkten.

Herr talman! Som röstande är det en symbolhandling att kunna gå till vallokalen på valdagen och rösta. Men när så det slutliga skedet i valhandlingen ska utföras, nämligen att röstsedeln ska läggas i valurnan, så har inte den röstande rätten att kunna få fullfölja röstningsprocessen. Då är det röstmottagaren som övertar detta och slutför röstförfarandet.

Vi ser ofta bilder från runtom i världen där ledande kandidater röstar och lägger ned sitt valkuvert i valurnan, men så gör man alltså inte i Sverige. Enligt vår mening borde vi kunna finna ett system där det också i Sverige, i likhet med många andra länder, skulle kunna vara möjligt för den röstande att i vallokalen själv lägga ned sin röstsedel i valurnan och därmed slutföra sin valhandling. Det har viss symbolisk betydelse. Men frågan är inte utredd ordentligt, och bör därför utredas i lämpligt sammanhang.

Herr talman! När en kommun indelas i valkretsar höjs den naturliga ”småpartispärren” med automatik till ca 4 % om varje valkrets innehåller 25–26 mandat och till nära 7 % om valkretsen innehåller endast 15 mandat, vilket nu är det lägsta antalet mandat enligt gällande vallag. I synnerhet den senare nivån överstiger kraftigt spärrgränsen för såväl val till landsting som riksdag.

Nuvarande vallag för valkretsindelning, utan regelverk för när justeringar ska göras från två till tre eller fler valkretsar, innebär att justeringar kan göras mer eller mindre godtyckligt men också av rent politiskt taktiska orsaker för att hålla något eller några partier utanför. Därför kan nuvarande vallag ge som resultat att en majoritet av väljarna i en kommun blir en minoritet i den valda församlingen.

Enligt vår mening bör även de kommunala valen ha ett proportionellt system med utjämningsmandat som undanröjer ovan nämnda effekter. Problemet kan också lösas genom att man tittar på hurdan rätten till valkretsindelningen är. Dessa frågor är otillräckligt beredda, även om man längre tillbaka i tiden, jag tror det var på 70-talet, tittade på dem ganska noggrant. De bör tas upp till förnyad prövning i Grundlagsutredningen enligt vår mening eftersom man där ändå ser över det kommunala valsystemet i samband med vissa andra frågeställningar.

Det är glädjande att fem av riksdagens sju partier står bakom detta. Jag vill vädja till de konservativa krafterna att släppa sin konservatism på den här punkten.

Jag yrkar bifall till reservation 4.

Prot. 2005/06:33
18 november

Ny vallag

Anf. 4 MATS EINARSSON (v):

Herr talman! I detta betänkande behandlas som sagt en proposition om en ny vallag som grundar sig på ett betänkande av 2003 års vallagskommitté – *Ny vallag*.

Jag och några till från utskottet hade förmånen att ingå i den utredningen. Vi hade till uppdrag att se över vallagen och redigera och skriva om den så att den blev mer lättillgänglig, lättläst och begriplig. I någon mån tror jag att vi lyckades; i alla fall tyckte regeringen det, som har grundat sitt lagförslag på utredningens förslag med några smärre ändringar.

Den hittills gällande vallagen är ganska snårig i den meningen att en mängd bestämmelser upprepas. Där finns också detaljbestämmelser som kanske inte hör hemma i en lag. Därför föreslog vi i kommittén, och regeringen föreslår det också nu, att en del sådana bestämmelser överförs till en förordning.

Helt lättbegriplig är nu inte ens den nya vallagen. Vissa av de regler som måste finnas i en vallag blir med nödvändighet, skulle jag tro, ganska snåriga när man försöker reda ut dem i löpande text. Den som är intresserad kan titta på 14 kap. 10 § där man försöker reglera hur partiets mandat översätts till levande ledamöter. Vi hade en idé i kommittén om att man kanske skulle kunna göra om det där till en matematisk formel eller någonting sådant, men det visade sig att det inte gick. Det är väl fortfarande oklart om någon som inte redan från början vet hur man gör skulle kunna ta reda på hur man gör genom att bara läsa vallagstexten. Det återstår nog för forskningen att reda ut.

Jag yrkar bifall till reservationerna nr 1 och 7, och jag står även bakom reservationerna 4 och 8.

Reservation 1 gäller dubbelvalsavvecklingen. Ingvar Svensson har redan redogjort för det. Jag tror knappast att jag går i land med att förklara saken bättre än vad Ingvar Svensson gjorde. Jag vill bara understryka det som Ingvar sade om att den nuvarande och den nu föreslagna regleringen innebär en del orimliga konsekvenser vid dubbelvalsavveckling. I själva reservationen uttrycks det ganska tydligt: De gällande reglerna för dubbelvalsavveckling kan innebära att ett partis mandat besätts av en person som inte har fått en enda personröst och som dessutom står på en lista som har fått betydligt färre röster än en annan lista av samma parti i valkretsen. Detta är ologiskt och orimligt.

Det är inte så, skulle jag vilja hävda, som regeringen och majoriteten i utskottet hävdar att detta följer av något slags logik i personvalssystemet. Det är lite grann så man resonerar. Man säger: Detta kanske är ett problem, men det får man ta om man nu ska ha personvalssystemet så som vi har.

Det är inte på det sättet! Precis som Ingvar Svensson sade är detta en ologisk del av valsystemet. Om vi skulle följa logiken bakom personval respektive listval så skulle man följa reservationens förslag. Men det kommer andra talare efter mig som kanske kan förklara lite närmare varför Ingvar Svensson och jag har fel på den här punkten. Jag misstänker att ni inte kommer att lyckas, men försök!

Reservation nr 7 gäller en ny fråga, tror jag. Jag har inte sett den uppmärksammas. Den handlar om reglerna för hur man utser ersättare i landstingsfullmäktige. Frågan uppmärksammas av mitt partidistrikt inför

det kommande valet. Man tyckte nämligen att man ville gå fram i landstingsvalet med en gemensam lista för de olika valkretsarna i landstinget. Det beslutades att man skulle göra så. Sedan upptäckte man – och jag var inte heller medveten om det – att reglerna faktiskt innebär att om man går fram med en sådan lista så riskerar man att få bara ett fåtal ersättare totalt. Jag tror att det är tre stycken. Även om man får en grupp på 15 eller någonting sådant så får man ändå bara tre ersättare. Jag ska inte gå in på exakt hur det där är konstruerat.

Detta beror på att reglerna för utseende av ersättare i landstingsvalet är desamma som för utseende av ersättare här i riksdagen. Det rimliga vore naturligtvis att man hade samma regler i landstinget, som man ju i alla fall förr brukade säga är en sekundärkommun, som man har i kommunfullmäktige. Man får alltså det antal ersättare som fullmäktige har bestämt, i regel halva antalet ordinarie ledamöter. Det där borde man helt enkelt ändra på. Det är också ett ologiskt inslag i vallagen.

Jag ska säga några ord om frågor som har tagits upp i de föregående inläggen. Vi tar som sagt inte upp det här med insyn i partiets finansiering. Det utreds. Jag vill bara säga att jag tycker att det ligger en hel del i de tveksamheter som anfördes både av Nils Fredrik Aurelius och av Liselott Hagberg. Tanken är alltså att partier inte ska ses som en del av statsapparaten. Därav följer att man bör vara försiktig med lagstiftning som reglerar partiets inre liv. Jag är också för att man har full insyn i partiets finansiering, men jag är tveksam till lagstiftning. Detta har hittills inte så tydligt varit mitt partis uppfattning. Mitt partis uppfattning har varit mer positiv till en lagstiftning på området än vad jag ger uttryck för nu. Men det kommer ju ett slutligt ställningstagande i frågan när och om ett lagförslag presenteras.

Sedan har vi detta med elektroniskt röstförfarande. Aurelius jämförde med Indien. Jag var också med i Indien. Det var en fascinerande resa på många sätt, inte minst genom att vi fick se med vilken effektivitet som man trots allt kunde genomföra val i detta enorma land. Jag tror ändå att argumentet är lite förfelat. Vi tittade som sagt på detta i utredningen om en ny vallag.

Sverige är ett relativt litet land med en ganska liten befolkning. Vi har god infrastruktur, bra vägar, bra kommunikationer, en postgång som fungerar och allt sådant. Vi har dessutom en vallag som är relativt enkelt. Sammanräkningen av rösterna är enkel och går snabbt. Då kan man säga att de problem som ett elektroniskt röstförfarande kan lösa finns inte i Sverige. Vi har inte ett krångligt valsysteem som man har på Irland. Vi har inte logistikproblem och infrastrukturproblem som man har i Indien. De problem med valsystemet som vi kanske har i Sverige kan inte lösas med ett elektroniskt röstförfarande. Därav följer, i alla fall för min del, att det är mycket tveksamt om det finns några vinster att hämta i att försöka införa elektroniken på det här området. Röstningen fungerar. Sammanräkningen är snabb. Frågan är vilka problem det är som ska lösas med det elektroniska röstförfarandet. Sedan har vi också sekretessproblemen och valhemlighetsproblemen att ta hänsyn till.

Slutligen har vi möjligheten för funktionshinderade att i nödfall, i undantagsfall, lägga rösten utanför röstningslokalen. Jag tror att det är nödvändigt att ha kvar den här möjligheten. Det finns ett mycket starkt krav på kommunerna att se till att alla röstningslokaler är tillgängliga för alla,

men det finns en liten möjlighet att i undantagsfall ha lokaler som inte är handikappanpassade. Skälet till det är att vi inte ska hamna i en situation där det blir orimligt långt till röstningslokalen eller ett valdistrikt blir orimligt stort eller något sådant därför att man inte kan använda en vallokal. I undantagsfall ska man kunna acceptera detta för att inte i onödan försvåra för människor att utnyttja sin rösträtt. Då kan det också hända att en funktionshindrad inte kan komma in i lokalen. För att då inte frånta den här personen hans eller hennes rösträtt måste den här undantagsregeln finnas. Målet ska givetvis vara att 100 % av röstningslokalerna är handikappanpassade, men vi kan inte garantera detta i dag. Därför måste den här regeln trots allt finnas kvar.

Anf. 5 LISELOTT HAGBERG (fp) replik:

Herr talman! Med anledning av det sista Mats Einarsson sade vill jag fråga om Mats Einarsson tycker att det är tillfredsställande att vi har en formulering i vallagen som säger att om en vallokal inte är tillgänglig för fysiskt funktionshindrade väljare får röstmottagarna ta emot deras valkuvert utanför vallokalen om det kan ske på ett betryggande sätt.

Är det tillfredsställande att det står i vallagen att funktionshindrade kan rösta på trappan? Det är vad den här skrivningen innebär.

Anf. 6 MATS EINARSSON (v) replik:

Herr talman! Jag uppfattade inte att det var själva formuleringen som var problemet. Jag måste erkänna att jag i så fall inte riktigt inser vad som är problemet i själva formulering. Det som kan diskuteras är ju innehållet, substansen, i den här regeln. Jag försökte förklara att enligt min mening måste det här undantaget finnas för att vi inte ska hamna i en situation där vi fråntar en väljare rösträtten.

Anf. 7 LISELOTT HAGBERG (fp) replik:

Herr talman! Vi har tidigare fattat beslut här i riksdagen om att vi ska ha en hög ambitionsnivå när det gäller handikappolitiken. Att handikappade ska ha samma möjligheter som vi som inte är handikappade bygger på att offentliga lokaler är tillgängliga. Då ska skollokaler och andra typer av lokaler som finns i kommuner vara tillgängliga för alla. Eftersom den ambitionen är hög och detta ska vara fullt genomfört 2010 anser jag att det känns väldigt märkligt om vi säger att just när det gäller en sådan viktig handling som valhandlingen kan vi acceptera att människor som är funktionshindrade får rösta på trappan.

Min naturliga fråga blir förstås: Skulle Mats Einarsson finna sig i att rösta på trappan? Kan vi verkligen säga att vi inte ska skruva åt handikappolitiken så att den demokratiska handling som det innebär att delta i val och ha tillgång till en vallokal inte ska gälla människor som har fysiska funktionshinder? Kan vi verkligen finna oss i det?

Anf. 8 MATS EINARSSON (v) replik:

Herr talman! Den dag vi kan garantera att vi inte hamnar i den situation som jag beskrev, den dag vi kan garantera att samtliga röstlokaler är tillgängliga för samtliga röstberättigade kan vi också ta bort den här paragrafen som då blir obsolet. Innan vi kan garantera detta måste den här

möjligheten finnas för att vi inte ska frånta någon hans eller hennes rösträtt. Jag skulle inte tycka att det var särskilt trevligt att tvingas rösta på trappan, men jag skulle utnyttja min rösträtt.

Prot. 2005/06:33
18 november

Ny vallag

Anf. 9 KERSTIN LUNDGREN (c):

Herr talman! Vi som satt i den utredning som föregick det här förslaget och det här betänkandet hade ett ganska storstilat uppdrag. Vi skulle medverka till att stärka och fördjupa den svenska folkstyrelsen. Det är ju en angelägen uppgift. Mot den bakgrunden, herr talman, har vi funnit att det finns skäl att fundera extra på några punkter i det här förslaget.

Vi har till exempel granskat om det vore rimligt att slopa den fria nomineringsrätten. Skulle det stärka eller fördjupa den svenska folkstyrelsen om vi skulle införa offentliga valförberedelser, vilket en del har fört fram förslag om? Vi har funnit att det inte är rätt väg att gå. Det skulle försvaga medborgarnas möjligheter att själva förfoga över grunderna för val till våra offentliga organ, till riksdag, kommun och lands-ting. Därför avvisas förslaget om offentliga valförberedelser, och det är bra.

Som Mats Einarsson berörde har vi haft att granska om detta är en förenklad vallag. I det här förslaget införs flera normnivåer. Tidigare har det varit en vallag och inte funnits möjligheter till andra normnivåer. Nu öppnas den dörren. Där måste man naturligtvis göra en avvägning. I och med detta förslag överlämnar riksdagen en del av makten till andra nivåer, till regeringen och i viss mån också till Valmyndigheten. Grunderna för detta ligger naturligtvis i regeringsformen. Vi bedömer att det förslag som ligger i den här delen är acceptabelt, men det är viktigt att följa detta så att vi inte via förordningar eller på annat sätt åstadkommer en ordning som inskränker eller försvagar den svenska folkstyrelsen.

Vi har också, som redan har berörts, tittat på frågan om proportionella val till kommunfullmäktige. Här sägs det ofta att det föreligger proportionella val. Vi har tittat på småpartispärrar, valkretsindelning och annat i det sammanhanget. Vi har kunnat konstatera att med dagens ordning, herr talman, är det en stor spännvidd i de kommunala valen. Det är en spännvidd från 0,9 % och upp till 6 %. Så mycket skiljer det sig när det gäller väljarnas möjligheter att få sin vilja manifesterad i valen till fullmäktige. Det tycker vi inte är rimligt, men vi har konstaterat att det inte är möjligt att åstadkomma någon förändring i det här sammanhanget. Jag noterar att frågan finns med som en del i Grundlagsutredningen.

Precis som tidigare talare har gjort, vill jag yrka bifall till reservation 4 under punkt 9. Den rör just frågan om proportionella val till fullmäktige och att de inte bara ska heta proportionella utan också vara det.

Men den stora frågan, herr talman, i detta förslag till ny vallag är egentligen att vi överför ansvaret för den så kallade förtida röstningen från Posten AB till kommunerna. Den förtida röstningen, poströstningen, har funnits sedan 1942. Posten har alltså en lång historia här, och därför är det naturligt att många förknippar den förtida röstningen med just poströstning. Från och med nästa år, valet 2006, blir det dock efter kam-arens beslut kommunerna som blir ansvariga för den förtida röstningen.

Detta är en stor del av vår infrastruktur när det gäller möjligheten att delta i val. I storleksordningen en tredjedel av alla röster som avges har kommit under den förtida perioden. Därför är det naturligtvis angeläget

att det mandat som nu överlämnas till kommunerna i och med riksdagens beslut kan fullföljas på ett bra sätt.

I Europaparlamentsvalet fanns 1 191 ställen där det var möjligt att avge en förtida röst. Vi hoppas att vi kommer att befinna oss i den storleksordningen, i vart fall inte lägre, när det gäller de förtida röstställen som ska erbjudas av kommunerna nästkommande år. Det är naturligtvis angeläget, om vi ska klara att förenkla för medborgarna att avge röster, att inte den här delen fallerar.

I det sammanhanget är det naturligtvis viktigt att säkra att inte resursfrågan kommer att innebära ett hot mot en god förtidsröstning. Posten AB har ju kunnat förhandla med Valmyndigheten och på det sättet kunnat säkra en tillgång till de resurser man ansett sig behöva. Kommunerna befinner sig i en annan situation. De kan inte förhandla med staten, utan de blir tilldelade en påse pengar för att genomföra omröstningen.

I det här sammanhanget, herr talman, har vi pekat på att det är viktigt att vi inte arbetar på samma sätt som i så många andra frågor från statens sida när det gäller resursfrågorna. Det är lätt för oss eller till och med för myndigheter att ställa utökade krav utan att man får resurser för att kunna uppfylla dessa. Detta pekar vi på i reservation 6, som vi har tillsammans med Folkpartiet. Jag yrkar för tids vinnande inte bifall till den, herr talman, men den är viktig.

En annan fråga jag vill beröra är personvalet. Personvalet får en allt större betydelse, och det är bra. Det är angeläget. Vi bejakar den utvecklingen från Centerpartiets sida. Här har det däremot inte varit en tydlig diskussion när det gällt vallagen, eftersom detta också är frågor som hör hemma i Grundlagsutredningen. Dock hänger det samman med frågan om parti- och kampanjfinansiering, herr talman. Med den utveckling vi ser är det förstås viktigt att vi säkerställer en ordning som gör att medborgarna har förtroende för valet, för oss som förtroendevalda och för oss som partier som agerar i detta sammanhang.

Från vår sida ser vi det som angeläget att vi kan åstadkomma en ordning som ger öppenhet om hur vi finansierar våra val. Det handlar om en del av väljarnas tillit som vi måste säkerställa. Här ser vi möjligheten att åstadkomma en bättre och tydligare struktur där vi jämför de olika aktörerna i valen. Det är inte för att reglera partier utan för att väljarna ska kunna veta hur vi som har blivit valda har finansierat våra mandat, så att säga. Därför har vi i den här delen en reservation under punkt 19 tillsammans med Miljöpartiet, reservation 9, som jag också vill yrka bifall till.

Herr talman! När det gäller e-röstning var bilderna från Indien tydliga för många av oss. Mats Einarsson har kommenterat en del av det jag hade tänkt ta upp, så jag ska inte orda mer om detta. Dock vill jag betona att detta är en angelägen utvecklingsväg. Det handlar om att förenkla och underlätta för medborgarna att kunna utföra sin medborgerliga rätt att rösta. Då måste man också se att detta är en väg att lösa en del av de problem vi har pratat om när det gäller funktionshinder. För att underlätta för fler medborgare att rösta kan tekniken vara en viktig möjlighet. Det vill vi ta vara på, dock icke så långt att vi säger att det ska vara färdigt till 2010.

Till sist, herr talman, vill jag bara kommentera möjligheten för kommunala företrädare att i fortsättningen få likställighet när det gäller Val-

myndighetens ansvar för att det finns valsedlar i de lokala valen, till exempel här i Stockholm. Jag vill säga att det förslag som föreligger inte innebär att vi har avsett att förhindra exempelvis försök som Junilistan som skapade mycket debatt för en tid sedan. Det ska inte förhindras med det förslag som nu föreligger.

Prot. 2005/06:33
18 november

Ny vallag

Anf. 10 GUSTAV FRIDOLIN (mp):

Herr talman! I den demokrati vi känner som vår finns det en handling, ett tillfälle och en gärning som är så mycket viktigare än alla andra. Det är det som inträffar i Sverige den tredje söndagen i september, numera vart fjärde år. Då väger nämligen en riksdagsledamots röst lika tungt som en av riksdagens lokalvaldares, herr talmannens röst lika tungt som kammarsekreterarens, min röst lika tungt som min mammas röst, allas röst lika mycket. Det är då vi väljer vilka personer som i den representativa demokratin ska representera oss och fatta beslut i kommunfullmäktige, landstingsfullmäktige och riksdagen under de kommande fyra åren.

Herr talman! I takt med att misstron mot oss som sitter på de här uppdragen har växt – människor har känt att vi inte kunnat lösa många av de problem de stått inför och som vi sagt oss vilja lösa, till exempel den utbredda ungdomsarbetslösheten – har det också blivit allt viktigare att diskutera hur avståndet mellan väljare och valda ska minska. Vi har återkommit till de diskussionerna flera gånger under arbetet med konstitutionsutskottets betänkande, och jag tycker också att detta är viktigt att ha i fokus när vi diskuterar själva formerna för hur röstningen och valet ska gå till.

Herr talman! Låt mig peka på några saker i detta betänkande, som alltså är slutstation för det arbete som lades ned av Vallagskommittén.

I reservation 4 pekar fem partier på vikten av att också valen till kommunfullmäktige är proportionella. Ska människor känna att den valhandling man gör faktiskt betyder något, att den röst man avlägger faktiskt är värd lika mycket som alla andras röst, kan det ju vara bra om ens röst också räknas som lika tung som alla andras röster. Då är proportionaliteten viktig. I dag har vi ett proportionellt valsystem – förutom 4-procentsspärren, som i och för sig kan och bör ifrågasättas – i riksdagsvalet, men vi har det inte i kommunfullmäktigeval. Det bör man gå vidare med, och det är det vi pekar på i reservation 4 från fem partier.

Herr talman! En annan viktig sak är att alla människor känner att de har samma möjligheter att utöva sin rösträtt, samma chanser att agera i demokratin. Därför pekas i det här betänkandet på funktionshinder för möjlighet att rösta.

Jag vill peka på ett ställningstagande som utskottet har gjort utifrån en motion av Marie Engström. På s. 16 säger utskottet att man vill slå fast att tillgänglighet till vallokaler är av grundläggande betydelse för väljares möjlighet att utnyttja sin rösträtt.

Man besvarar Marie Engströms motion med att skriva: Därför utgår utskottet från att regeringen ger Valmyndigheten i uppdrag att efter valet 2006 göra en uppföljning avseende tillgängligheten till vallokaler vid detta val.

Herr talman! Formellt sett är detta inget tillkännagivande, men det måste nog vara så långt man kan gå utan att göra ett formellt tillkännagi-

vande: Vi förutsätter att regeringen lämnar ett särskilt uppdrag till myndigheten som handhar val för att undersöka möjligheten till tillgängligheten till vallokaler vid nästa val.

Herr talman! I reservation nr 8, som jag härmed yrkar bifall till, pekar jag och Mats Einarsson på ett annat förhållande för funktionshindrade, nämligen det faktum att synskadade inte har möjlighet att utnyttja personvalet och bevara valhemligheten på samma sätt som andra. För att rätta till detta missförhållande bör riksdagen gör ett tillkännagivande.

Herr talman! Mats Einarsson sade tidigare i debatten att Sverige inte har problem som behöver åtgärdas genom att man inför möjlighet till elektroniskt röstningsförfarande. Jag delar inte den uppfattningen.

Sverige har problem med ett minskat valdeltagande. Många människor känner att demokrati och politik är något som ligger långt ifrån dem och är något som man inte riktigt kan ta del av. De stora lösningarna för dem är självklart helt andra än att ändra formerna för valsystemet. Dem diskuterar vi också. Det är sådant som åtgärder för att minska klyftorna mellan väljare och valda, ge fler människor möjlighet att ha ett demokratiskt uppdrag, möjlighet att överta makten genom fler folkomröstningar och andra metoder. I detta sammanhang är det ju också intressant att titta på hur vi ska göra det så enkelt som möjligt för människor att rösta. Ett sätt att göra det enklare, som Nils Fredrik Aurelius så förtjänstfullt har talat om tidigare, är att titta på möjligheten till elektroniskt röstningsförfarande.

Om detta borde riksdagen göra ett tillkännagivande.

I många demokratier, också sådana som vi ibland har viss kritik emot för deras bristande öppenhet, finns det en punkt där man har kommit betydligt längre än vad vi har gjort i Sverige när det gäller öppenhet, nämligen bidrag till politiska kampanjorganisationer, politiska partier och politiska kandidater.

Varför är det så viktigt att veta varifrån ett visst parti har fått sina pengar? Det är viktigt av två skäl. Det ena skälet är möjligheten att förstå varför ett parti har svårare att komma ut än ett annat. Det är det lilla skälet.

Det andra, och det stora och avgörande, skälet är att de politiska partierna är den kraft som organiserar så att människor får plats i riksdag, fullmäktige och landsting, får fatta beslut som gäller för oss alla, får stifta lagar och fatta beslut om budgeten. Att då inte ha möjlighet till insyn om vilka intressen dessa partier får luta sig mot när det är dags att gå till val och vilka krafter de får sina ekonomiska resurser från är en brist i den svenska demokratin.

Det behövs en öppenhet i finansieringen till de politiska partierna. Det behövs en sådan lagstiftning som man har i många andra länder, till exempel i USA. Det säger vi och Centerpartiet väldigt tydligt i en reservation som kammaren faktiskt borde rösta för bifall till.

Anf. 11 LISELOTT HAGBERG (fp) replik:

Herr talman! Gustav Fridolin lägger tyngden i sitt anförande på att möjligheterna ska vara lika för alla. Det intressanta är att det bara är Folkpartiet som har reserverat sig till förmån för att den kränkande skrivningen i vallagen ska tas bort, men alla berör i sitt anförande just den delen. Den där skrivningen i lagen har uppenbarligen betydelse.

Jag måste ställa samma fråga som jag ställde till Mats Einarsson. Med det som Gustav Fridolin har lagt tyngden på, nämligen att det är viktigt att rätten är lika för alla, tycker då Gustav Fridolin att det är tillfredsställande att vi i lagstiftningen pekar ut just funktionshindrade i en särskild paragraf och att funktionshindrade inte ska ha samma rätt som alla vi andra? Är det helt tillfredsställande att den gruppen kan rösta utanför vallokalen?

Prot. 2005/06:33
18 november

Ny vallag

Anf. 12 GUSTAV FRIDOLIN (mp) replik:

Herr talman! För att använda Liselott Hagbergs ord är ju skrivningen i lagen inte helt snygg. Den skulle kanske kunna utformas på ett annat sätt. Syftet är ju, precis som Mats Einarsson tidigare pekade på, att se till att ingen funktionshindrad uteslås från möjligheten att rösta.

Jag tror att det är bra om vi kan komma bort från den skrivningen. Jag tror att det är bra om vi skyndsamt kan se till att varenda vallokal i landet är fullt tillgänglig för alla funktionshindrade. Det var just därför det var så viktigt för utskottet att få den skrivning som alla partier utom Folkpartiet har ställt sig bakom, nämligen att man vid nästa val ser till att göra en uppföljning på alla vallokaler genom Valmyndigheten och se hur tillgängligheten ser ut.

Vi kanske redan efter nästa val kan få bort den diskuterade skrivningen i vallagen därför att tillgängligheten har blivit så bra. I annat fall måste vi ju ta till hårdhandskarna för att få tillgängliga vallokaler – inte för att göra det svårare för funktionshindrade att rösta. Det är, milt sagt, fel sätt att angripa problemet.

När vi är inne på funktionshindrades möjligheter i valet måste jag fråga Liselott Hagberg som har gjort detta till sin viktiga hjärtefråga – det tycker jag är ett bra val: Hur kommer det sig att Folkpartiet inte är med på reservation nr 8? Hur kommer det sig att Folkpartiet inte sluter upp bakom att synskadade ska ha samma möjligheter att med bibehållen valhemlighet delta i personvalet?

Anf. 13 LISELOTT HAGBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag kan säga något om de synskadade. Vi har ett särskilt yttrande som gäller just de synskadade. Som jag sade tidigare har jag varit med i Vallagsutredningen. Vi har ju stärkt lagstiftningen i den meningen att det är obligatorisk tystnadsplikt för dem som hjälper synskadade att rösta. Målet är förstås att synskadade ska rösta helt på egen hand.

Jag tror att tekniken är så väl utvecklad att om det görs en beställning från regeringen och Valmyndigheten skulle det i dag vara fullt möjligt. Det är också det vi säger i vårt särskilda yttrande.

Utskottets ställningstagande handlar om att när tekniken är tillgänglig ska detta vara möjligt. Tekniken finns redan i dag.

Jag återgår till den fråga som jag ville diskutera med Gustav Fridolin.

Gustav Fridolin säger att det är bra att det i utskottets skrivning pekas ut att det ska vara en skyndsamhet när det gäller tillgängligheten till vallokaler för funktionshindrade.

Man kan diskutera skyndsamhet och långsamhet. Tillgänglighet är ju ingen ny fråga. Den har diskuterats sedan slutet av 70-talet. 1999 slog

riksdagen fast att det finns ett tydligt mål för handikappolitiken som handlar om tillgänglighet.

Man kan verkligen fråga sig om det är skyndsamt att nu i ett ställningstagande säga att vi ska se över detta under nästa val. Vi har ju möjlighet att redan nu bestämma att vallokaler ska vara tillgängliga för människor med fysiskt funktionshinder.

Ambitionen är och har varit hög här i riksdagen. Jag hoppas att hela kammaren sluter upp bakom vår reservation och säger att vi inte kan acceptera att fysiskt funktionshindrade vid en valhandling, som är en demokratisk handling, inte ska ha tillgänglighet till vallokal.

Jag måste fråga Gustav Fridolin: Skulle Gustav Fridolin finna sig i att stå utanför på trappan och lämna sin röst på valdagen?

Anf. 14 GUSTAV FRIDOLIN (mp) replik:

Herr talman! Jag håller med om kommentaren rörande saktfärdigheten. Sverige har gjort alldeles för lite för att se till att få tillgängliga lokaler. Vi har i ett annat utskott pekat på möjligheten att importera en ADALAGSTIFTNING, en sådan lagstiftning som finns i USA, till Sverige, som innebär att den som har offentliga lokaler som inte är tillgängliga ska kunna dömas och straffas för det.

Vi måste med hårdare medel komma åt otilgängligheten.

Nu diskuterar vi två frågor när det gäller att funktionshindrade ska ha samma möjlighet att rösta. Då ser vi att ambitionen är densamma. Vi vill båda, både jag och Liselott Hagberg, se till att funktionshindrade och alla andra har samma möjligheter att delta i valet. Vad handlar det om då? Jo, tekniken för att komma dit. Vilken teknik finns, och hur snabbt kan den bli implementerad?

Vad gäller den ena frågan säger både Liselott Hagberg och jag att den teknik som möjliggör för synskadade att delta i personvalet med samma möjlighet som alla andra till bibehållen valhemlighet redan är utvecklad. Det skulle kunna fixas. Då skriver jag och Mats Einarsson en reservation och säger: Då säger vi åt regeringen att fixa det här då. Men där nöjer sig Liselott Hagberg med ett särskilt yttrande, trots att tekniken är färdig.

Vad gäller den andra frågan, att alla vallokaler ska vara tillgängliga, har Sverige, precis som Liselott Hagberg understryker, inte gjort tillräckligt. Det finns risk för att om man tar bort den här skrivningen i lagen så kanske funktionshindrade inte kommer att ha möjlighet att rösta. Det är trots allt, även om det är ett dåligt alternativ, bättre att rösta på trappan än att inte rösta alls. Därför säger vi: Se till att göra en genomgång! Se till att det finns möjlighet för alla att rösta! Men tekniken måste hinna i fatt. Och där tycker ni att en reservation är berättigad.

Jag förstår inte kopplingen. Om vi i det ena fallet har en färdig teknik så borde man väl kunna göra en reservation där. I det andra fallet tvivlar man på att det finns färdig teknik. Då borde man väl kunna göra en översyn där. Det är den politik vi har landat i.

Anf. 15 INGER JARL BECK (s):

Herr talman! ”All offentlig makt i Sverige utgår från folket.” Så inleds regeringsformen. Denna formulering sammanfaller med den socialdemokratiska synen på medborgarens roll i demokratin.

Varje medborgares röst ska räknas lika, och den offentliga maktutövningen ska vara styrd av medborgarnas vilja så som den kommer till uttryck genom deltagande i de demokratiska institutionerna. Det är medborgarna, inte kapitalägaren, experten eller sårntressen, som ska ha det avgörande inflytandet över den offentliga makten.

Vi debatterar nu en ny vallag som föreslås. Det låter kanske lite tråkigt och byråkratiskt, men det svenska valsystemet, där vallagen utgör själva fundamentet, ska garantera att den representativa demokratin fungerar i den meningen att den verkligen är representativ.

Trots att den tidigare vallagen har fungerat väl behövs nu en förbättring av den. I den gamla lagen fanns nämligen en del mindre brister, svårtillgängligheter och onödiga detaljer beskrivna. Därför tillsattes en utredning 2003. Utredningens förslag ledde till den proposition som konstitutionsutskottets betänkande nu bygger på. I detta behandlar vi också ett antal motioner som rör frågorna kring val och vallagen.

I det nya lagförslaget regleras hela valförfarandet samlat och mer tillgängligt och pedagogiskt än i den nuvarande lagen. Till lagen ansluter en valförordning som innehåller kompletterande föreskrifter om bland annat den närmare utformningen av valsedlar och valkuvert. Vissa ytterligare detaljföreskrifter kommer att utformas av den centrala valmyndigheten.

Sådant som hittills har varit oreglerat tas nu in i författningen. Därmed förbättras tillgängligheten, och förutsägbarheten stärks beträffande regler för vad som gäller vid val. Nyheter i lagen som särskilt bör framhållas är att det lokala ansvaret för genomförande av val samlas hos kommunerna, som därmed ska ha ansvar för all röstmottagning som sker i landet. Motsvarande ekonomiska resurser som Valmyndigheten använt för förtidsröstning på posten och vid den så kallade institutionsröstningen förutsätts överföras från staten till kommunerna.

Rätten att brev rösta för väljare som befinner sig utomlands permanentas. Möjligheterna att rösta genom bud utvidgas. Säkerheten stärks vid röstning, både när röstning sker genom bud och när väljarna röstar själva. Det medför ett stärkande av förtroendet för valsystemet och motverkar möjligheter till valfusk.

Särskilda bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt införs. Detta innebär att det blir ett tryggare röstförfarande för väljare som till följd av funktionshinder eller av annan orsak behöver hjälp för att göra i ordning sin röst.

Samtidigt skärps kraven på kommunerna att ordna vallokaler och röstmottagningsställen som är tillgängliga för funktionshindrade väljare. Utgångspunkten är att alla vallokaler ska vara tillgängliga för personer med funktionshinder. Tyvärr kan detta krav emellertid inte alltid tillgodoses. Detta är bakgrunden till den regel som säger att en väljare som inte kan komma in i en vallokal eller ett röstningsställe ska få avge sin röst omedelbart utanför vallokalen eller röstningsstället till någon av röstmottagarna, i stället för att bli avvisad och därmed förvägrad att rösta. Denna ordning får tillämpas om kommunerna anser att det av särskilda skäl finns behov av att använda en lokal som inte uppfyller kravet på tillgänglighet, och frågan ska underställas länsstyrelsen. Kommunerna ska också uppge varför någon annan lokal inte kan användas och hur man ska komma till rätta med problemet inför kommande val.

Herr talman! När det gäller parti- och kampanjfinansiering är det självfallet viktigt med en öppen redovisning av hur olika kandidater som ställer upp i allmänna val har finansierat sina kampanjer. Det bakomliggande syftet med detta är att det inte ska finnas någon misstanke om att kandidaterna har några andra lojaliteter än det politiska program som de går till val på.

Hur detta rent praktiskt ska lösas finns det olika metoder för. En är att lagstifta om hur redovisningen ska gå till. Detta skapar lika regler för alla, men gör samtidigt att redovisningen byråkratiseras och att förhållandet mellan legitima bidragsgivare och kandidaten kan försämrats. I stället för att koncentrera sig på kampanjens politiska innehåll kanske kandidaten tvingas fokusera alltmer på om kampanjen är laglig. Frågan är också hur ett eventuellt straff för brott mot lagen skulle se ut.

En annan metod är att göra överenskommelser mellan de olika partierna för att hitta gemensamma riktlinjer för kandidatfinansiering. Nackdelen är då att det saknas sanktionsmöjligheter för dem som inte följer rekommendationerna. Fördelen är att man inför varje val kan diskutera kring vad som vid det givna tillfället är den bästa lösningen på problemet. Erfarenheter från tidigare val kan också beaktas på ett enklare sätt om hur man behöver ändra en lag.

Vilken metod man än väljer kan man nog vara ganska säker på att varje kandidat där misstanke om oegentligheter i finansieringen finns kommer att nagelfaras grundligt av pressen. På så sätt finns det ett effektivt kontrollorgan för all offentlig verksamhet. Frivilliga överenskommelser finns redan, till exempel om vilka befintliga ekonomiska intressen riksdagsledamöterna från de olika partierna har. Minst lika viktigt som att veta hur en kampanj är finansierad är ju att veta vilka pågående ekonomiska intressen man har som person. Det finns ett register över detta som samtliga socialdemokratiska ledamöter anslutit sig till, men 75 borgerliga ledamöter har valt att stå vid sidan om registret.

Som konstitutionsutskottets kansli påpekar är frågan för närvarande under beredning på Justitiedepartementet, och därmed finns det ingen anledning att besluta om någon lagstiftning. Låt oss snarare avvakta resultatet av beredningen.

Men den svåraste frågan av alla när det gäller val kan inte lagregleras. Den representativa demokratin förutsätter också ett förtroende mellan väljare och valda. Många medborgare upplever i dag ett utanförskap i förhållande till politiken och därmed till demokratin beslutprocesser. Detta är allvarligt och tar sig flera uttryck. Valdeltagandet har trendmässigt minskat i Sverige sedan början av 80-talet. Vid valen till Europaparlamentet har mer än varannan röstberättigad inte brytt sig om att delta i valet.

Ett högt valdeltagande är den förutsättning som vallagen vilar på, men också en av de få saker vi inte kan påverka genom ett klubbslag i riksdagen. Vi har alla ett personligt och gemensamt ansvar att arbeta för att valdeltagandet ökar. Den representativa demokratin kräver det av oss.

Herr talman! Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 16 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja fråga Inger Jarl Beck om logiken bakom systemet med dubbelvalsavveckling. Vi upptäckte ju i Kristdemokraterna på grund av den konstruktion som gjordes 1998 en del konstiga effekter. Jag kan väl säga att jag inte gillade själva systemet som partiet valde den gången, men det är ju en partiintern fråga och inte en vallagsfråga. Men av erfarenhet vet vi att det uppstår väldigt konstiga effekter. I en valkrets blev till exempel en person som hade *en* personröst, såvitt jag minns, invald efter dubbelvalsavveckling.

I framtiden kan man också tänka sig att naturliga regioner kanske vill ha en och samma lista, exempelvis Skåne, där det finns fyra riksdagsvalkretsar. Man skulle kunna tänka sig gemensam lista för ett parti där. Eller i Stockholms län, som också är en naturlig region men har två valkretsar. Vad är egentligen logiken bakom det system för dubbelvalsavveckling som finns för närvarande och som föreslagits även i den nya vallagen?

Jag skulle också vilja fråga varför det ska vara svårare proportionellt sett att ta sig in i Stockholms stad än i Stockholms läns landsting eller i Sveriges riksdag. Det är en bra fråga. Varför vill man inte ens utreda frågeställningarna om utjämningsmandat eller en förändrad ordning för valkretsindelningen?

Anf. 17 INGER JARL BECK (s) replik:

Herr talman! När det gäller dubbelvalsavvecklingen är det faktiskt upp till partierna att beakta systemet och de problem som uppstår när det gäller kandidatansökan. Både utredningen och regeringen menar att det i dag inte finns ett tillräckligt underlag för att man ska ändra lagstiftningen. Här behövs ett bredare underlag för att man ska ändra den lagstiftningen. Därmed har utredningen också sagt att vi ska leva vidare med systemet fram till dess att man kan bevisa att det behövs en förändring.

Frågan om proportionaliteten ligger faktiskt i Grundlagsutredningen. Där avvaktar vi resultatet.

Anf. 18 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag kan återkomma till proportionaliteten, jag bara noterar att Inger Jarl Beck inte kunde ge en logisk redovisning av dubbelvalsavvecklingen.

Proportionaliteten ligger inte specifikt i direktivet till Grundlagsutredningen. Det är också därför vi i reservationen vill ha ett tilläggsdirektiv för att vara säkra på att frågan tas upp. Nu kan jag säga att min erfarenhet från Grundlagsutredningen är att det finns en stor öppenhet för att diskutera olika frågeställningar. Vi ska till exempel titta närmare på kommunala extraval och vi ska titta på kommunala folkomröstningar. Det är möjligt att vi kan ta initiativ inom utredningen men det finns ingen garanti för detta. Som vi ser det är det viktigt för diskussionerna att man specifikt ger ett uppdrag till Grundlagsutredningen.

Men hur är det egentligen med principinställningen? Tycker Inger Jarl Beck att det är rimligt att det är svårare proportionellt sett att ta sig in i Stockholms stad än i Stockholms läns landsting eller i riksdagen?

Anf. 19 INGER JARL BECK (s) replik:

Herr talman! Om det är svårare att ta sig in på vissa orter har också att göra med proportionaliteten. Det beror först och främst på hur valunderlaget ser ut. Min uppfattning om att Grundlagsutredningen ska gå djupare i detta och utreda det är att det finns med i utredningens uppdrag. Det behövs inget extra direktiv till Grundlagsutredningen. Det är det som betänkandet bygger på.

Därmed tycker jag att frågan får avvakta. Jag utgår, precis som Ingvar Svensson, från att öppenheten finns i Grundlagsutredningen. Om det här upplevs som ett stort problem för vissa partier ska frågan givetvis upp till ny prövning.

Anf. 20 KERSTIN LUNDGREN (c) replik:

Herr talman! Låt oss fortsätta lite med de proportionella valen. Allas röster ska vara lika när de räknas, sade Inger Jarl Beck i sin inledning. Men, herr talman, hur kommer det sig då att man i vissa kommuner, till exempel i Stockholms stad, kan ha en 6-procentig spärr? Då är väl inte rösten lika mycket värd som i den kommun som bara har 0,9 som en faktisk spärr? Är det inte ett problem om man vill åstadkomma att allas röster ska vara lika mycket värda att det ser ut på det här sättet i de kommunala valen? Det borde vara det, herr talman. Jag skulle vilja höra om Inger Jarl Beck anser att alla röster räknas lika som det ser ut i dag i våra kommuner.

Den andra frågan jag vill beröra och få en kommentar till, herr talman, är när Inger Jarl Beck säger att motsvarande resurser som Posten har haft nu ska tillfalla kommunerna. Vågar Inger Jarl Beck garantera att så är fallet?

Anf. 21 INGER JARL BECK (s) replik:

Herr talman! Det finns ett förslag om hur man ska fördela de ekonomiska resurserna. Posten ska få den del som själva lantbrevbärarna och distributionen av rösterna mellan kommunerna kostar. Sedan har man i ett förslag sagt att resten av det ekonomiska utrymme som finns inför val ska delas upp med ett fast anslag och ett rörligt anslag som ska gå till kommunerna utifrån de valberättigade.

Jag kan inte lämna några garantier för att man får full täckning för kostnaderna. Givetvis inte, eftersom det inte är fullständigt utrett hur det ser ut i dag. Men i de kommuner där jag har varit och diskuterat den här frågan säger man att man inte ser något större problem med att klara av det ekonomiska. Men man får se först hur det är. Man kan inte måla upp hinder förrän man har sett hur det kommer att se ut. Nu går vi in i valet 2006 med andra förutsättningar. Efter det får man göra en avläsning.

När det gäller proportionaliteten har jag inget annat svar än tidigare. Grundlagsutredningen ska titta närmare på det nu. Om jag tycker att det är rättvist eller ej är inte vad det är fråga om. Det här handlar om hur det ser ut i valunderlaget. Det avgörande för hur det kommer att se ut blir ju att vi lyckas få fler till rösturnorna.

Men, som sagt, Grundlagsutredningen kommer att titta på den här frågan. Jag kan inte förutse vad den kommer fram till.

Anf. 22 KERSTIN LUNDGREN (c) replik:

Herr talman! Inga garantier, hörde jag, när det gäller de ekonomiska resurserna. Men, herr talman, det är just det här som är så speciellt och så fascinerande. När Posten AB har varit en förhandlingspart har man kunnat konstatera att så här mycket kostar det. Sedan har man ställt krav på att få detta från Valmyndigheten.

Så är det inte för kommunerna. När Valmyndigheten har tagit den del som den behöver för sin administration, när Valmyndigheten har förhandlat vad lantbrevbärarna behöver för att ta sin del av ansvaret och Posten har räknat av sin del av den totala summan blir det en summa kvar. Och, som Inger Jarl Beck sade, den resten kommer till kommunerna.

Det är ju en helt omvänd ordning i förhållande till vad som har gällt hittills när det gäller den förtida röstningen. Om vi ska kunna förvänta oss att funktionshindrade ska få alla möjligheter, om vi ska kunna förvänta oss att upprätthålla servicen och kanske utöka tillgängligheten är det viktigt att man inte gör förtidsröstningens verkliga spets, nämligen kommunerna, till en restpost. Det är viktigt att garantera att finansieringsprincipen fullt ut gäller, i det här fallet dessutom med pris- och löneuppräkningsprincipen.

Avslutningsvis, Inger Jarl Beck, handlar det inte om hur många som kommer till valurnorna. Det handlar om hur du ordnar valdistrikt. Det handlar om hur många platser du har i fullmäktige som du ska välja till. Den faktiska situationen är att man i kommunerna i dag har möjligheter att åstadkomma spärrar på lite olika nivåer. Det skiljer mellan 0,9 och 6 % alldeles oavsett hur många som kommer till valurnorna. Det handlar inte om det. Det handlar om att vi organiserar förutsättningarna från den här kammaren på ett sätt som gör att allas röster inte är lika värda.

Lovar då Inger Jarl Beck att Socialdemokraterna kommer att bejaka att den frågan behandlas seriöst i Grundlagsutredningen?

Anf. 23 INGER JARL BECK (s) replik:

Herr talman! Jag utgår från att Grundlagsutredningen, där också KULEdamöter ingår, verkligen tittar på frågan och att det blir ett seriöst utfall. Jag kan inte här i talarstolen garantera vad en utredning ska komma fram till. Det får utredningen ha friheten att komma fram till själv.

När det gäller proportionaliteten är det självklart hur det ser ut i kommunerna som är avgörande. Jag tycker att det är viktigt med en seriös utredning och att det blir lika värde för allas röster.

När det gäller den ekonomiska biten utgår jag från att kommunerna har gjort en kalkyl på hur det ser ut och ber Kommunförbundet att lägga fram ett förslag på vad som behövs. Kommunförbundet och staten ska därmed se på den ekonomiska situationen.

Jag utgår inte från att kommunerna ska behöva stoppa in massor av pengar i detta. Vi får se hur det blir, och sedan får vi reglera.

Anf. 24 LISELOTT HAGBERG (fp) replik:

Herr talman! Det finns många viktiga frågor att ta upp, och det är synd att tiderna för replikskiftena är så korta. Det skulle vara intressant att spinna vidare på diskussionen som dels Ingvar Svensson, dels Kerstin

Lundgren har tagit upp om proportionalitet men även det som handlar om finansieringen för kommunerna.

Jag tänker ställa samma fråga till Inger Jarl Beck som jag har ställt till de två föregående jag har skiftat ord med. Det handlar återigen om skrivningen i vallagen. Jag vill få ett besked om hur Inger Jarl Beck ser på skrivningen i vallagen. Anser Inger Jarl Beck att det är en tillfredsställande skrivning?

(INGER JARL BECK (s): Du menar handikappade?)

Förlåt. Jag var otydlig. Jag trodde att det kanske hade framgått tidigare. Självklart. Det gäller skrivningen i lagen som säger att funktionshindrade kan rösta på trappan.

Anf. 25 INGER JARL BECK (s) replik:

Herr talman! Givetvis ska de handikappade ha samma rätt som de som inte har något funktionshinder.

Liselott satt precis som jag i utredningen till vallagen. Utredningen hade goda kontakter med både handikapporganisationen och de synskadades förening. Vi penetrerade verkligen frågan om hur vi ska lösa problemet. De två organisationerna säger att man accepterar utformningen av lagen i dag, och de har i dag inga idéer om hur det hela ska utvecklas. Nu måste kommunerna vända sig till länsstyrelserna om de inte kan ordna lokaler anpassade till funktionshindrade.

Likaså har de synskadades förening sagt att så länge det inte går att säkra att rösthemligheten är total, så länge ska vi inte ändra systemet. Det är en viktig signal. Organisationerna har talat om för utredningen hur det ser ut. Det är inte tillfredsställande att behöva stå på trappan och rösta, men alla vallokaler finns inte i tätorter. Det finns vallokaler långt ut på landet som det inte finns tid att handikappanpassa. Men jag utgår från att kommunerna är så seriösa att de har löst problemet till nästa val. Det är bra att kommunerna måste förklara sig för länsstyrelserna, till exempel att det inte går att lösa problemet i dag men hur problemet ska lösas till nästa val.

Anf. 26 LISELOTT HAGBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag får be Inger Jarl Beck om ursäkt för att jag inte är tydlig när jag formulerar mina frågor. Men det beror nog på att jag var så inne i hur jag själv tänkte att jag trodde att jag tänkte högt. Jag kan inte ge någon annan bra förklaring.

(TALMANNEN: Det var en bra förklaring.)

Inger Jarl Beck säger att hon förväntar sig att ambitionsnivån nu kommer att bli högre än tidigare. Det kan man verkligen hoppas. Det här är inga nya frågor. De har diskuterats aktivt sedan slutet av 1970-talet, och sedan skrevade riksdagen åt uppfattningen ytterligare under riksmötet 1999/2000 genom att slå fast en plan för handikappolitiken och tillgänglighetspolitiken. Riksdagen har pekat ut att ambitionsnivån är hög.

Menar man allvar med en hög ambitionsnivå är det inte acceptabelt att en grupp människor pekas ut i en valtext och det tydligt framgår att

den gruppen inte kan få fullgod tillgänglighet på valdagen. Det är en tillgänglighet som enligt Inger Jarl Beck är viktig för oss alla. Det är viktigt att det är lika för oss alla, men ändå kan vi ha en lagstiftning som pekar ut att den är inte lika viktig för den gruppen. Det är högst otillfredsställande.

Jag tänkte vara så pass tjatig att jag ställer samma fråga som jag har ställt till de föregående två talarna. Skulle Inger Jarl Beck finna sig i att stå på trappan och rösta på valdagen?

Anf. 27 INGER JARL BECK (s) replik:

Herr talman! Frågan var om jag kan finna mig i att stå utanför på trappan. Det viktiga är att jag har möjlighet att avlägga min röst, att jag inte blir utesluten från att avlägga rösten på grund av avstånd till nästa vallokal eller av andra skäl. Jag tycker att det är viktigt att alla kan avlägga sin röst.

Jag är lite fundersam över att Folkpartiet säger att det här är ett så stort problem. Det är ett problem att funktionshindrade inte kan komma in till lokalerna. Men det är faktiskt våra partikamrater som sitter i kommunerna och beslutar om vilka lokaler som ska användas. Egentligen är det bara för oss som representerar de etablerade partierna att säga till våra kolleger att se till att det blir handikappanpassade lokaler till nästa val.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 23 november.)

5 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Proposition

2005/06:30 Nationella alkohol- och narkotikahandlingsplaner

6 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 18 november

2005/06:398 av *Luciano Astudillo* (s) till statsrådet Sven-Erik Österberg
Betalning med kort

2005/06:399 av *Carl B Hamilton* (fp) till utrikesminister Laila Freivalds
EU:s radiosändningar till Vitryssland

2005/06:400 av *Karin Pilsäter* (fp) till finansminister Pär Nuder
Barsebäck 2

2005/06:401 av *Karin Pilsäter* (fp) till finansminister Pär Nuder
Förmögenhetsskatten

Prot. 2005/06:33
18 november

Ny vallag

2005/06:402 av *Gunnar Andrén* (fp) till utbildnings- och kulturminister Leif Pagrotsky

Tidningsanställdas engagemang i den egna tidningen

2005/06:403 av *Gunnar Andrén* (fp) till finansminister Pär Nuder
Förmånsbeskattning av icke-redaktionella medarbetare i kommersiella tidningsföretag

2005/06:404 av *Gunnar Andrén* (fp) till justitieminister Thomas Bodström

Narkotikabekämpningen på Gotland

2005/06:405 av *Ulla Hoffmann* (v) till statsrådet Carin Jämtin
Ekonomiskt bistånd till Turkiet

2005/06:406 av *Bertil Kjellberg* (m) till finansminister Pär Nuder
Flygskattens konsekvenser för Västernorrland

2005/06:407 av *Carina Hägg* (s) till statsrådet Ulrica Messing
Krav för taxiförarens trafiktillstånd

2005/06:408 av *Ulf Sjösten* (m) till justitieminister Thomas Bodström
Ersättning till våldtäktsoffer

2005/06:409 av *Ewa Björling* (m) till utrikesminister Laila Freivalds
Demokratin i Uganda

2005/06:410 av *Lars Ångström* (mp) till statsrådet Lena Sommestad
Klimatinformationssatsning

2005/06:411 av *Lars Ångström* (mp) till statsrådet Lena Sommestad
Mål för nya bilars klimatpåverkan

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 22 november.

7 § Kammaren åtskildes kl. 10.27.

Förhandlingarna leddes av talmannen.

Vid protokollet

ANNALENA HANELL CARPELAN

/Monica Gustafson

1 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer.....	1
2 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen	1
3 § Valfrågor m.m. – förenklad ordning.....	2
Konstitutionsutskottets betänkande 2005/06:KU5	2
(Beslut skulle fattas den 23 november.)	2
4 § Ny vallag.....	2
Konstitutionsutskottets betänkande 2005/06:KU9	2
Anf. 1 NILS FREDRIK AURELIUS (m).....	2
Anf. 2 LISELOTT HAGBERG (fp)	4
Anf. 3 INGVAR SVENSSON (kd)	6
Anf. 4 MATS EINARSSON (v).....	8
Anf. 5 LISELOTT HAGBERG (fp) replik.....	10
Anf. 6 MATS EINARSSON (v) replik.....	10
Anf. 7 LISELOTT HAGBERG (fp) replik.....	10
Anf. 8 MATS EINARSSON (v) replik.....	10
Anf. 9 KERSTIN LUNDGREN (c).....	11
Anf. 10 GUSTAV FRIDOLIN (mp)	13
Anf. 11 LISELOTT HAGBERG (fp) replik.....	14
Anf. 12 GUSTAV FRIDOLIN (mp) replik	15
Anf. 13 LISELOTT HAGBERG (fp) replik.....	15
Anf. 14 GUSTAV FRIDOLIN (mp) replik	16
Anf. 15 INGER JARL BECK (s)	16
Anf. 16 INGVAR SVENSSON (kd) replik	19
Anf. 17 INGER JARL BECK (s) replik	19
Anf. 18 INGVAR SVENSSON (kd) replik	19
Anf. 19 INGER JARL BECK (s) replik	20
Anf. 20 KERSTIN LUNDGREN (c) replik.....	20
Anf. 21 INGER JARL BECK (s) replik	20
Anf. 22 KERSTIN LUNDGREN (c) replik.....	21
Anf. 23 INGER JARL BECK (s) replik	21
Anf. 24 LISELOTT HAGBERG (fp) replik.....	21
Anf. 25 INGER JARL BECK (s) replik	22
Anf. 26 LISELOTT HAGBERG (fp) replik.....	22
Anf. 27 INGER JARL BECK (s) replik	23
(Beslut skulle fattas den 23 november.)	23
5 § Bordläggning.....	23
6 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	23
7 § Kammarén åtskildes kl. 10.27.....	24